

فرا تحلیل پژوهش‌های روسپی‌گری در ایران طی دو دهه اخیر

مهسا تیزچنگ^۱، زهرا نقی‌زاده^۲، ریحانه شاه‌ولی^۳

هایده مهدوی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۳۰

کد مقاله: ۲۶۱۷۰

چکیده

روسپی‌گری در طول تاریخ همواره یکی از مسائل پیش‌روی جوامع بوده است. جامعه ایران نیز متأثر از فرهنگی که به طور تاریخی مبتنی بر باورهای عمیق اخلاقی و مذهبی بوده است، همواره نسبت به پدیده روسپی‌گری حساسیت خاصی داشته است که بر سیاست‌گذاری‌ها و عملکرد سطوح خرد و کلان تصمیم‌گیری نیز متأثر بوده است. مطالعه حاضر در راستای بررسی یافته‌های پژوهش‌های متمرکز بر روسپی‌گری در دو دهه اخیر با استفاده از روش فراتحلیل کیفی برآمده است تا ضمن ارائه الگویی صوری و ساختاری از آنها، برجسته‌ترین یافته‌های مطالعات در خصوص علل، ویژگی‌ها و سیاست‌های کارآمد این حوزه را بررسی کند. نتایج نشان می‌دهد پرداختن به روسپی‌گری از نیمه دوم دهه هشتاد افزایش داشته است، پژوهشگران علوم اجتماعی و رویکردهای مسائل اجتماعی پیشروی مطالعات هستند و روش‌های ترکیبی بیشترین فراوانی را دارند. همچنین اغلب مطالعات رویکرد تک‌رشته‌ای دارند. به لحاظ محتوا، درگیر شدن افراد با ویژگی‌های مختلف سنی، تحصیلی و طبقاتی رو به افزایش است. از منظر حقوقی، خلاء در تعاریف به روز و همه‌جانبه منجر به ضعف حوزه سیاست‌گذاری بوده است و عدم رویکرد واحد در قبال این مسئله سبب مدیریت چندگانه شده است.

واژگان کلیدی: روسپی‌گری، فراتحلیل، علوم اجتماعی، حقوق، سیاست‌گذاری

۱- دبیر کارگروه توانمندسازی اندیشکده بانوان، جهاد دانشگاهی واحد الزهرا (س)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
Mahsa.tizchang@yahoo.com

۲- مدیر جهاد دانشگاهی واحد الزهرا، تهران، ایران. z.naghizadeh@yahoo.com

۳- هیئت علمی جهاد دانشگاهی واحد الزهرا (س)، تهران، ایران. Reihan.shahvali@gmail.com

۴- دانش‌آموخته جامعه‌شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. mhaydeh@yahoo.com

در جهان، روسپی‌گری یا همان فروش خدمات جنسی، همچنان یکی از مورد مناقشه‌ترین و بحث‌برانگیزترین پدیده‌های اجتماعی است. در راهنمای تحلیل وضعیت کارگران جنسی، کار جنسی یا روسپی‌گری این‌گونه تعریف شده است: «هر توافقی میان دو یا چند نفر که هدف آن انحصاراً محدود به عمل جنسی بوده و با انجام دادن آن پایان یابد و همچنین دربرگیرنده مذاکرات اولیه بر سر قیمت یا دستمزد باشد؛ بنابراین با قراردادهای ازدواج تفاوت دارد» (UNAIDS and Word bank, 2000). در کتاب پیرامون روسپی‌گری در شهر تهران، روسپی چنین تعریف شده است: «روسی زنی است که از راه خودفروشی امرار معاش کند و جز این پیشه ندارد و تحت نظامات خاصی به این پیشه و کار خود ادامه می‌دهد» (ستوده، ۱۳۷۹: ۱۶۸). فارلی، روسپی را زنی می‌داند که مخارج زندگی خود را به‌طور کلی یا جزئی از طریق تسلیم خویش به دیگران برای ارضای انگیزه‌های جنسی آنان تأمین می‌کند. علاوه بر این، روابط جنسی آنها بدون محبت و موقتی است و اگر بار عاطفی داشته باشد، فحشا نام نخواهد داشت (Farley, 2013). تعریفی که بلوچ از فحشا ارائه می‌دهد، آن را بسیار به روابط جنسی خارج از ازدواج مرتبط می‌کند. بنابر تعریف وی، فحشا یک شکل مجزای فعالیت جنسی خارج از چارچوب زناشویی و ازدواج است و به‌ندرت بدون اجرت بوده و شکلی از معامله برای اهداف جنسی است (Bloch, 2001). اسکات و مارشال روسپی‌گری را نوعی جلب‌توجه جنسی به هدف کسب نوعی پاداش مالی از طرف فرد روسپی می‌دانند (Scott and Marshall, 2009).

۲- روسپی‌گری در مطالعات و قانون ایران

پدیده روسپی‌گری از چند بعد قابل تقسیم‌بندی است. به‌عنوان یک تقسیم‌بندی بروز، بهاری و گلشن فومنی در پژوهشی که در سال ۱۳۹۲ انجام داده‌اند انواع روسپی‌گری را بر اساس مجرای یافتن مشتری به ۶ دسته تقسیم می‌کنند: روسپیان تلفنی، خیابانی، دوستان، فامیلی، اینترنتی و خانه تیمی (بهاری و گلشن فومنی، ۱۳۹۲) در دسته‌بندی دیگری شجاع کاظمی و مومنی جاوید به نقل از اکسبر و همکارانش انواع زنان روسپی را به ۵ دسته تقسیم می‌کنند: دختران تلفنی، دختران در خانه، زنان خیابانی، زنان خانه‌داری (که گهگاه اقدام به فحشا می‌کنند) و زنان معتاد (شجاع کاظمی و مومنی جاوید، ۱۳۹۳). همچنین می‌توان روسپیان را براساس شیوه و کار در پنج گروه مشخص کرد: نخست زنانی که انفرادی کار می‌کنند و سازمان‌یافته نیستند؛ دوم آنانی که خانه‌های سازمان‌یافته دارند؛ سوم گروهی که در منازل مستقل و اعیان‌نشین خود فعالیت دارند؛ چهارم گروهی که از طریق تلفن و فهرست مشتریان را جلب می‌کنند و گروه آخر زنانی که در ظاهر کارهای مشروع مثل فروشنده‌گی دارند اما به فحشای پنهانی مشغول‌اند (مدنی، ۱۳۹۰). کامرانی فکور نیز روسپیان را به ۵ دسته تقسیم می‌کند که هم‌پوشانی زیادی با دسته‌بندی‌های پیشین دارد: دختران تلفنی، دختران در خانه (دارای روابط محدود با دیگر روسپیان و فرصت شغلی محدود)، زنان خیابانی، زنان خانه‌دار (اقدام به‌ندرت باهدف تأمین معاش) و زنان خیابانی معتاد (کامرانی فکور، ۱۳۸۱). در کنار این مطالعات اخیر، مطالعات پیشرو در این حوزه نیز تقسیم‌بندی‌هایی داشته‌اند که کم و بیش همچنان کاربرد دارند. آینه بیگی (۱۳۵۴)، روسپی‌گری را به دو دسته روسپی‌گری پنهان و آشکار تقسیم می‌کند. روسپی‌گری پنهان بیشتر در بین طبقات متوسط و بالا دیده می‌شود و با اهداف گوناگونی صورت می‌گیرد. روسپی‌گری آشکار در طبقات پایین رواج دارد و هدف آن کسب درآمد و پول است. تقسیم‌بندی دیگری نیز بر اساس محل فعالیت و جذب مشتری ارائه شده است. عبدالصمدی (۱۳۶۴) شش گروه روسپیان خانه‌ها (دارای مسکن دائمی)، خیابانی، دوره‌گرد (بدون داشتن مکان و دائم در حال حرکت)، عادی‌نما (دارای رفتار عادی مثل خرید روزانه اما با قصد جلب مشتری)، دارای خودرو و روسپیان ثروتمند دارای خانه (دارای مسکن‌های مخفی و مجلل) تقسیم می‌کند. با وجود مطالعات موجود، همچنان نیاز به بروزکردن این دسته‌بندی‌های خصوصاً بر اساس فرهنگ هر جامعه وجود دارد. از واژه روسپی در مواد قانونی و نیز متون فقهی در ایران تعریف صریحی ارائه نشده است، ولی در عالم حقوق و جرم‌شناسی دارای تعریف خاصی می‌باشد که به سه مورد اشاره می‌گردد که در آن‌ها ارائه خدمات جنسی و دریافت پول، دو عنصر مشترک است:

«روسی به زنانی اطلاق می‌شود که از راه خودفروشی امرار معاش می‌کنند و جز این پیشه‌ای ندارند و تحت نظامات خاص این شغل به کار خود ادامه می‌دهند».

«تن‌فروشی یعنی ایجاد رابطه موقت جنسی با کسی که به‌قصد ارضاء جنسی برای این رابطه پول می‌پردازد». به‌عبارت‌دیگر ملاک اصلی در این رابطه ارضاء جنسی خریدار است».

«روسی کسی است که به دیگری خدمات جنسی می‌دهد و در ازای آن پول دریافت می‌کند» (فلاحی، ۱۳۸۲).

با نگاهی به قوانین می‌توان دریافت که متأسفانه همچنان جای خالی قوانین ویژه‌ای راجع به روسپی‌گری و قاچاق زنان محسوس است و مواد مربوطه تحت عناوین «زنا»، «جرائم ضد عفت و اخلاق عمومی» و «قوادی» قرار گرفته است و بدان به‌عنوان یک مسئله دست‌اولی و جدی نگاه نشده است. در این مورد می‌توان سکوت قانون را کاملاً مشاهده نمود. این ضرورت‌های بیشتری خودنمایی می‌کند که مسائل دیگری بر حواشی روسپی‌گری افزوده شود، مانند قاچاق زنان که متأسفانه روند رشد تزايدی در پیش گرفته و این تجارت زیرزمینی رونق خاصی به «صنعت سکس» بخشیده است؛ ولی متأسفانه تغییر محسوس در قوانین مربوط به آن مشاهده نمی‌شود. عمده مواد مربوطه در قانون مجازات اسلامی تحت سه عنوان بیان شده است:

حد زنا: باب اول از کتاب دوم حدود در قانون مجازات اسلامی، مربوط به مسائل زنا می‌باشد که از مواد ۶۳ و ۱۰۷ به تعریف زنا، چگونگی اثبات، اقسام حد یا همان انواع مجازات (صد ضربه شلاق در غیر محصنه، قتل و رجم در محصنه) و کیفیت اجرای حد پرداخته است.

قوادی: در باب چهارم از کتاب حدود، چهار ماده راجع به این موضوع وجود دارد: قوادی در ماده ۱۳۵ قانون مجازات اسلامی این‌گونه تعریف شده است: «قوادی عبارت است از جمع و مرتبط کردن دو نفر یا بیشتر برای زنا یا لواط» و در موارد ۱۳۶ و ۱۳۸ به سایر مسائل مربوطه اشاره نموده است. با توجه به تعریف قوادی معلوم می‌شود که محدوده آن شامل لواط (جمع بین دو مرد) می‌شود؛ اما شامل مساحقه (جمع بین دو زن) نمی‌شود.

جرائم ضد عفت و اخلاق عمومی: قانون‌گذار در فصل هجدهم از کتاب پنجم (تعزیرات) قانون مجازات اسلامی، طی مواد ۶۳۷ و ۶۴۱ عناوینی را به عنوان جرم اعلام می‌کند و برای آن مجازاتی در نظر می‌گیرد. با ملاحظه مواد مطرح شده در این بخش می‌توان ماده ۶۳۷ را در بعضی از فروض آن با تعریف روسپی‌گری منطبق دانست؛ همچنین ماده ۶۳۸ که در آن از عنوان کلی تظاهر به عمل حرام در اماکن عمومی نام برده شده است، می‌تواند در مواردی منطبق با روسپی‌گری باشد و ماده ۶۳۹ که در رابطه با تشویق به فحشا یا تشکیل فاحشه‌خانه است به موضوع این نوشتار مربوط می‌گردد. اما مواد ۶۴۰ و ۶۴۱ از حدود بحث خارج است؛ بنابراین، در رابطه با روسپی‌گری و مسائل جانبی آن مانند قاچاق زنان، با فقر قانون مواجه می‌باشیم (فلاحی، ۱۳۸۲). در نتیجه بررسی جامع مطالعات مرتبط با پدیده می‌تواند در جهت نگاهی فراگیر به آن در قوانین و اصلاحات مورد نیاز حقوقی راهگشا باشد.

بسیاری از افراد، خصوصاً محافظه‌کاران معتقدند که روسپی‌گری غیراخلاقی است زیرا رابطه جنسی را با پول درگیر می‌کند و نشانه‌ای از انحطاط اخلاقی جامعه است. بسیاری از طرفداران حقوق زنان نیز معتقدند که روسپی‌گری باعث تنزل حقوق زنان و از بین رفتن شأن آن‌ها می‌شود و بستری را برای هتک حرمت، تجاوز و ضرب و شتم زنان مهیا می‌کند. در دنیا، گروه‌های دیگری نیز هستند که اگرچه با روسپی‌گری موافق نیستند اما اعتقاد دارند که قوانینی که بر علیه روسپی‌گری تصویب و اعمال می‌شود به جای اینکه نفعی به حال روسپیان داشته باشند موجبات رنج و زیان آن‌ها را فراهم می‌کنند در نتیجه تفکر در این باره و بازنگری در قوانین را امری مهم و ضروری می‌دانند. جامعه ایران نیز متأثر از فرهنگی که به طور تاریخی مبتنی بر باورهای عمیق اخلاقی و مذهبی بوده است، همواره نسبت به پدیده روسپی‌گری حساسیت خاصی داشته است که بر سیاست‌گذاری‌ها و عملکرد سطوح خرد و کلان تصمیم‌گیری نیز متأثر بوده است. باور کارشناسان و پژوهشگران این حوزه عمدتاً آن است که اعتقاد به غیراخلاقی بودن روسپی‌گری و یا آسیب‌زا بودن آن که منجر به تبعات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و اخلاقی است نباید جامعه را از داشتن نگاهی خردمندانه‌تر به این پدیده بازدارد.

۳- هدف و پرسش‌های پژوهش

پدیده روسپی‌گری به مثابه مسئله‌ای اجتماعی با ابعاد گسترده فرهنگی، اقتصادی و روانشناختی در طول دو دهه گذشته موضوع مطالعات آکادمیکی بوده است که در قالب رساله و مقاله به بررسی و مطالعه آن در ایران پرداخته‌اند. غالباً نتایج آنان به‌غیر از خود موسسات، بازتاب زیادی خصوصاً در سازمان‌ها و نهادهای اجرایی نداشته است؛ درحالی‌که بسیاری از این مطالعات می‌توانند در راستای حل معضلات این آسیب اجتماعی، بهبود و اصلاح قوانین و ترویج اقدامات سودمند نهادهای مدنی تا حد مطلوبی کارساز باشند. هدف فراتحلیل حاضر آن است تا ضمن مروری بر مطالعات صورت‌گرفته در بررسی پدیده روسپی‌گری در دو دهه اخیر و ارائه مختصات صوری و ساختاری آنها، به منزله قدمی موثر در جهت سیاست‌گذاری کارآمد و بهبود قوانین و راهکارهای اجرایی، به‌مرور برجسته‌ترین راهبردهای حاصل از مطالعات صورت‌گرفته بپردازد. براین اساس سوالات اساسی مطالعه بدین قرار است:

- مختصات صوری مطالعه پدیده روسپی‌گری چگونه بوده است؟
 - مختصات ساختاری پژوهش‌های انجام شده در حوزه روسپی‌گری به چه ترتیب است؟
 - مهم‌ترین یافته‌های محتوایی مطالعات صورت‌گرفته در تشریح جنبه‌های مختلف پدیده کدام است؟
- بدین منظور نتایج مطالعه در سه بخش ارائه می‌گردد. ابتدا ویژگی‌های صوری و ساختاری پژوهش‌ها در قالب جداول تفکیکی ارائه می‌شود و سپس یافته‌های محتوایی مطالعات مورد جمع‌بندی قرار می‌گیرد.

۴- رویکردهای نظری به روسپی‌گری

عمده‌ترین رویکردهای نظری مورد استفاده در توضیح پدیده روسپی‌گری را می‌توان در چند دسته اقتصادی، کارکردی-آسیب‌شناسی و فمینیستی ملاحظه کرد.

- دیدگاه‌های اقتصادی

ارتباط بین جرم و عوامل اقتصادی جزء قدیمی‌ترین دیدگاه‌های ارائه شده در خصوص تبیین جامعه‌شناختی پدیده‌های مجرمانه است. برخی معتقدند که هر جرمی به وقوع می‌پیوندد، محصول عامل اقتصادی است. فقر به تنهایی قادر است مجموعه‌ای از شرایط اخلاقی را به وجود آورد که در نتیجه آن جرایم آفریده می‌شوند. به دلیل محدودیت‌های مالی و اقتصادی ممکن است برخی زنان به

نشانه مقاومت یا پاسخ به فقر، به فحشا روی آورند. درواقع گاهی فحشا یک استراتژی فعال در مواجهه با فقر است. از سویی خودفروشی تا اندازه‌ای بازتاب فرصت‌های نسبتاً محدود زنان در کسب درآمد خوب و استقلال مالی است. در بسیاری از اوقات، درآمد حاصل از روسپی‌گری از کارهای قانونی بسیار بیشتر است. بخش دیگری از نظریات متأثر از مفاهیم اقتصادی، نظریه تقاضاست. هرچه در جامعه تقاضا داشته باشد، تولید می‌شود. وقتی در یک جامعه نیازهای جنسی وجود دارد، لاجرم راهایی برای ارضای آن نیز وجود خواهد داشت؛ خواه قانونی یا غیرقانونی (مدنی، ۱۳۹۰).

۴-۱- نظریه‌های بی‌سازمانی اجتماعی

از نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی تا ربع سوم قرن بیستم، توسعه نظری مفهوم «بی‌هنجاری» و «بی‌سازمانی اجتماعی» توسط دورکیم (۱۸۷۸)، پارک و برگس (۱۹۲۷)، پارسونز (۱۹۴۲) و مرتن (۱۹۵۷)، به مطالعات محیط اروپایی و آمریکایی در تبیین جرم و بزهکاری کمک کرد. مطالعات این صاحب نظران، همبستگی معناداری را میان رفتار انحرافی و عواملی چون: سن، جنس، تراکم و رشد جمعیت، شهرنشینی و مذهب نشان داد. به اعتقاد این محققان، عوامل اجتماعی، افراد را کنترل می‌کنند؛ ولی هنگامی که این عوامل بی‌ثبات شوند، افراد توان کمتری برای کنترل رفتار خود دارند و فقدان ثبات در ساختار اجتماعی، رفتار انحرافی را به همراه خواهد داشت (احمدی، ۱۳۸۴: ۴۳). به طور کلی اساس این نظریه‌ها آن است که برخی اجتماعات به خاطر اختلال در فرآیندهای رسمی و غیررسمی کنترل اجتماعی، قادر به خود تنظیمی مؤثر نیستند. این شرایط منجر به مختل شدن ساختار سازمانی محله می‌شود که سست شدن پیوندهای ساکنان نسبت به همدیگر و نسبت به اجتماع را به دنبال خواهد داشت. در نتیجه برخی از ساکنان به طور طولانی مدت از کنترل‌های اجتماعی هنجاری پیروی نخواهند کرد؛ زیرا این اجتماعات بی‌سازمان قادر به درک ارزش‌های مشترک ساکنان و حل مسائل مختلف نیستند. به این دلیل که آنها نمی‌توانند وفای مربوط به ارزش‌ها، هنجارها، نقش‌ها و یا توافقات سلسله مراتبی را در میان اعضایشان ایجاد یا حفظ کنند (بیات، شرافتی پور و عبدی، ۱۳۸۷: ۷۵).

۴-۲- نظریه کنترل اجتماعی هرشی

نظریه کنترل اجتماعی هرشی (Hirschi) شامل چهار جزء اتصال با سایر افراد، تعهد به ارزش‌های متعارف جامعه، پذیرش مشارکت نقش و اعتقاد به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی است که در مجموع سبب تعلق فرد به جامعه می‌شود. تغییر در کیفیت هریک از این چهار جزء، موجب کاهش کنترل اجتماعی، و در نتیجه بروز بی‌هنجاری یا ناهمخوانی خواهد شد (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳: ۶۰). افزایش میزان روسپی‌گری در جامعه می‌تواند یکی از این ناهنجاری‌ها باشد.

۴-۳- نظریه پیوندهای افتراقی سادرلند

ادوین سادرلند کجروی و آسیب اجتماعی را ناشی از یادگیری و آموزش می‌داند. وی نظریه پیوند افتراقی را بر اساس همین رویکرد یا پیش زمینه فکری طرح نمود که بر اساس آن آسیب اجتماعی و کجروی به واسطه در مجاورت قرار گرفتن با افراد کجرو ایجاد می‌شود. نظریه پیوند افتراقی به این معنی است که افراد در معاشرت با افراد کجرو تحت تاثیر یادگیری محیطی قرار می‌گیرند. مهمترین اصول این نظریه شامل این موارد است:

۱. کجروی آموخته می‌شود. در نتیجه کجروی یک پدیده ارثی نیست. بنابراین کسی که در زمینه جرم و جنایت آموزش ندیده باشد مجرم نخواهد شد، پس کسی که در زمینه روسپی‌گری، مستقیم یا غیرمستقیم، آموزش ندیده باشد نمی‌تواند وارد این حوزه شود.
۲. کجروی در ضمن کنش متقابل با دیگران یعنی، در جریان برقراری ارتباط آموخته می‌شود.
۳. کجروی در اثر ارتباط صمیمی در درون گروه انجام می‌گیرد. به همین دلیل تاثیر گروه‌های غیررسمی مثل روزنامه، تلویزیون و... کمتر از ارتباط مستقیم می‌باشد.
۴. وقتی رفتار مجرمانه یاد گرفته می‌شود؛ این یادگیری شامل الف) یادگیری فنون و شیوه‌های ارتکاب جرم ب) یادگیری بر اساس علاقه و گرایش‌ها فرد مجرم انجام می‌شود.

۵. فرد در صورتی مبدل به بزهکار می‌شود که در محیط اطراف آن فرد، بزهکاران زیادی وجود داشته و فرد با آنها معاشرت زیادی داشته باشد. هرچه قدر میزان فراوانی معاشرت با بزهکاران بیشتر باشد احتمال کجرو شدن افراد بیشتر می‌شود.
۶. هر چقدر میزان زمان معاشرت و نزدیکی با بزهکاران زیادتر باشد، احتمال بروز کجروی در افراد بیشتر می‌شود. بنابراین افراد هرچه زمان و ساعات بیشتری را با افراد ناهنجار سپری نمایند احتمال بروز ناهنجاری در آنها بیشتر است.
۷. یادگیری کجروی با تقلید کجروی متفاوت می‌باشد. بنابراین تقلید رفتارهای مجرمانه همواره به کجروی منجر نمی‌شود ولی ممکن است زمینه‌ساز بروز آموزش آسیب اجتماعی گردد.
۸. اگر چه در کجروی نوعی ارزش و نیازهای فرد کجرو نهفته است اما هیچگاه این ارزش‌ها و نیازها نمی‌تواند مورد قبول اکثریت اعضای جامعه باشد. به همین دلیل می‌توان افراد کجرو را ناهنجار دانست اگرچه این افراد برای خود ارزش و اعتبار قائل هستند (مدنی، ۱۳۹۰).

طبق این نظریه زنان روسپی در جایگاهی اجتماعی و از حیث رابطه با خانواده، محله، دوستان و مصاحبان در نظر گرفته می‌شوند. نظریه پیوند افتراقی سادرلند دیدگاهی مبتنی بر رویکرد موقعیتی دارد و بر این باور است که نه همه مردم طبقات پایین لزوماً جذب روسپی‌گری می‌شوند و نه همه مردم طبقات اجتماعی دیگر از این آسیب اجتماعی مبرا هستند. بر این اساس تمرکز بر فرایند اجتماعی شدن و عوامل جامعه‌پذیری نظیر خانواده و تجارب حضور در گروه‌ها از مسائل مهم در بررسی شرایط زنان روسپی است. به عقیده

چنین نظریه‌ای روسپی‌گری باید در عرصه خانواده، محله، مدرسه، همسالان و ارگانها یا موسسات اجتماعی که نوجوانان در آنها عضویت دارند بررسی شود. زیرا طبق این نظریه زنان روسپی این رفتار را بر اثر کنش و تعامل متقابل با دیگرانی با همین رفتار آموخته‌اند. به عبارتی راه روسپی‌گری برای کسانی که با این قبیل افراد پیوند اجتماعی می‌یابند، برای مثال در بین دوستان و آشنایان، یا در یک محله یا محل کار و تحصیل با آنها تماس پیدا کنند و به عبارتی تعامل نزدیک و مداومی برقرار کنند، هموارتر است (خوراسگانی و قانع عزآبادی، ۱۳۹۴).

۴-۴ دیدگاه‌های فمینیستی

نظریه‌پردازان حوزه فمینیسم در گرایش‌های متفاوت به مسئله بزهکاری زنان از جمله روسپی‌گری پرداخته‌اند. از نظر فمینیست-های مارکسیست، روسپی‌گری یک تجارت طبقاتی است به این دلیل که اغلب کار جنسی، فقرا را در خدمت کسانی قرار می‌دهد که درآمد زیادی دارند و می‌توانند بخشی از آن را صرف خشنودی جنسی کنند. روسپی‌گری تجارتی است که در آن افراد زیادی که از نظر طبقاتی، نژادی، سنی و جنسی محروم هستند، به کسانی که از این امتیازات برخوردارند خدمت می‌رسانند. از نظر فمینیسم رادیکال، روسپی‌گری خواستی مردانه است؛ یک تعامل بدون آسیب و خصوصی نیست بلکه ابزاری قدرتمند برای ایجاد، تقویت و تداوم شی‌انگاری زنان از طریق احساس جنسی است. جهان کوچکی از سلسله مراتب جنسیتی که نه تنها چکیده شی‌سازی زنان است بلکه آن را مستحکم می‌سازد. آنها توضیح می‌دهند که مردان به صورتی اجتماعی می‌شوند که احساس کنند به عنوان یک حق، استحقاق برآورده شدن نیازها و امیال جنسی خود را دارند و زنان چنین یاد می‌گیرند که موظفانده به این نیاز پاسخ دهند. در اواخر دهه ۱۹۷۰، فمینیست‌ها عنوان کردند که باید به سراغ خود روسپی‌ها رفت. باید خود زنان براساس تجربه‌شان به درکی جامعه‌شناختی از کار، زنانه شدن فقر و شرایط روسپی‌ها برسند. بعد از ظهور موج سوم، چند کنگره که روسپیان اروپایی در آن حضور داشتند، برگزار شد. اولین کنگره در سال ۱۹۹۰ در فرانکفورت و دیگری در ۱۹۹۳ در نانتینگهام انگلستان برگزار شد. نتیجه این کنگره‌ها این بود که صنعت سکس قدرت عظیمی یافته است لذا باید روسپی‌گری را در زمره کارهای دیگر به حساب آورد تا شاهد بهبود وضعیت بهداشتی و تامین اجتماعی آنان باشیم. تلاش فمینیست‌ها این بود که توجه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی را به روسپی‌گری و آسیب‌های آن جلب کنند (مدنی، ۱۳۹۰).

۵- روش‌شناسی

اگرچه فراتحلیل را معمولاً جزء روش‌های کمی می‌دانند اما این روش قابلیت به‌کارگیری در رویکردهای کیفی را نیز دارا است. فراتحلیل با نگاهی تراکمی نسبت به نتایج فعالیت‌های پژوهشی سعی دارد که تصویری کلی از تحقیقات را در حوزه‌های مختلف ارائه داده و به پژوهشگران این امکان را می‌دهد که داده‌های به‌دست‌آمده از بررسی چندین مطالعه را باهم ترکیب کرده و به نتایج جامع‌تری برسند (کرمانی و دیگران، ۱۳۹۷: ۴۱). در واقع فراتحلیل یک شیوه دقیق برای برآورد بهتر درباره حقیقت است. گلاس می‌گوید: «فراتحلیل، تحلیل تحلیل‌هاست و این خصوصیت می‌تواند بعد کیفی نیز داشته باشد» (صادقی فسایی و دیگران: ۱۳۹۵: ۶۷۸). فراتحلیل کیفی بر خلاف کمی، جنبه استنباطی دارد و با بهره‌گیری از روش‌های آماری به ادغام نتایج پژوهش‌های مختلف در یک حوزه اقدام می‌کند، بیشتر از آمارهای توصیفی استفاده می‌کند و مشخص کردن فراوانی، درصد فراوانی، فراوانی تجمعی از مهم‌ترین ارکان این تحلیل محسوب می‌شود. به‌طور کلی فراتحلیل کیفی در مطالعاتی که برخی از منابع موردنظر به روش‌های کیفی انجام شده‌اند یا زمانی که جنبه‌های توصیفی بیش از ابعاد تحلیلی مدنظر باشند، بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، در اینجا رویکرد کیفی در روش‌شناسی پژوهش مطرح نیست بلکه به‌کارگیری یا عدم به‌کارگیری تحلیل‌های آماری استنباطی از جمله بررسی اندازه اثر متغیرهاست که کمی یا کیفی بودن فراتحلیل را مشخص می‌کند (تیزچنگ و اعظم آزاده، ۱۳۹۸: ۹). در این مقاله، فراتحلیل به شیوه‌ای توصیفی به ارائه یافته‌ها خواهد پرداخت. جامعه مورد مطالعه، تعداد ۴۰ پژوهش (علمی-پژوهشی، مروری، همایشی و پایان‌نامه) در بررسی پدیده روسپی‌گری هستند که در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۲ به چاپ رسیده‌اند.

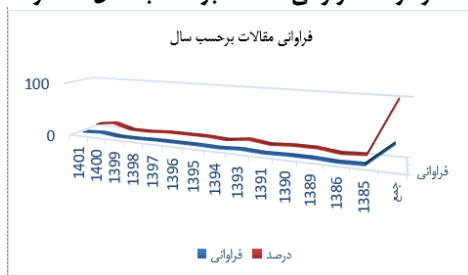
۶- یافته‌ها

۶-۱- مختصات صوری و ساختاری

۶-۱-۱- سال انتشار

بیشترین فراوانی مطالعات انجام‌گرفته در دو دهه اخیر مربوط به اواخر دهه ۸۰ شمسی به این سو می‌باشد. به نظر می‌رسد فضای حاکم بر مطالعات اجتماعی، روان‌شناختی یا جرم‌شناختی معطوف بر روسپی‌گری در این برهه، از بند تابوپذیری آن تا حدود زیادی فاصله گرفته است و جنبه‌های مختلف پدیده به‌مرور در مطالعات وارد شده‌اند.

نمودار ۱: فراوانی مقالات بر حسب سال انتشار

جدول ۱: فراوانی مقالات بر حسب سال انتشار

سال انتشار	فراوانی	درصد
۱۴۰۱	۴	۱۰۰
۱۴۰۰	۶	۱۵۰
۱۳۹۹	۲	۵۰
۱۳۹۸	۲	۵۰
۱۳۹۷	۳	۷۵
۱۳۹۶	۳	۷۵
۱۳۹۵	۳	۷۵
۱۳۹۴	۲	۵۰
۱۳۹۳	۴	۱۰۰
۱۳۹۱	۲	۵۰
۱۳۹۰	۳	۷۵
۱۳۸۹	۳	۷۵
۱۳۸۶	۱	۲۵
۱۳۸۵	۲	۵۰
جمع	۴۰	۱۰۰

۶-۱-۲- جنسیت نویسندگان

جنسیت نویسندگان مطالعات نشان از نسبت تقریباً مساوی زنان و مردان در پرداختن به پدیده دارد که می‌توان آن را به منزله عمومیت یافتن دغدغه روسپی‌گری و خارج شدن آن از حیطه‌ای صرفاً زنانه دانست.

۶-۱-۳- نوع مطالعات

عمده‌ترین شکل بررسی پدیده در قالب مقالات علمی-پژوهشی بودند. نکته قابل توجه تعداد پایان‌نامه‌های دانشگاهی در سال‌های اخیر بود که بیشتر نیز در مقطع کارشناسی ارشد صورت گرفته‌اند (این موارد تنها نتایج جستجو در مرکز ثبت پایان‌نامه‌های دانشگاهی کشور، ایرانداک بودند).

۶-۱-۴- رشته نویسندگان

در خصوص تخصص نویسندگان، بیش از ۸۰ درصد آنها ترکیبی از چند رشته بود. بیشترین فراوانی مربوط به گروه علوم اجتماعی در گرایش‌های مختلف آن بود (جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی، اقتصادی، توسعه و مطالعات فرهنگی) که حدوداً نیمی از فراوانی پژوهش‌ها را شامل می‌شود. زیرشاخه‌های حقوق (جرم و جزا) و رشته‌های روان‌شناسی و زیرشاخه‌های علوم پزشکی (بهداشت محیط، مامائی و ...) رتبه‌های بعدی را دارند.

۶-۱-۵- جامعه آماری

پژوهش‌هایی که روش میدانی داشتند، ۲۴ مورد را تشکیل می‌دهند و در میان آنها تهران با بیش از ۴۰ درصد، بیشترین فراوانی را دارد و شهرهای مشهد و کرمانشاه در رتبه‌های بعدی هستند. عدم پرداختن به سایر استان‌های کشور، یکی از نقاط ضعف مطالعات در این دو دهه است.

۶-۱-۶- مبانی نظری

۱۱ مورد از مطالعات فاقد کاربرد یا مرور مبانی تئوریک مرتبط با پدیده روسپی‌گری بودند که ۳۶ درصد فراوانی کل پژوهش‌ها را شامل می‌شود. باقی پژوهش‌ها دارای ترکیبی از کاربرست نظری در قالب چارچوب مفهومی

جدول ۲: فراوانی مقالات بر حسب جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
زن	۳۶	۴۷,۳۶
مرد	۴۰	۵۲,۶۳
جمع	۷۶	۱۰۰

جدول ۳: فراوانی مقالات بر حسب نوع مطالعات

نوع پژوهش	فراوانی	درصد
مقاله علمی-پژوهشی	۲۰	۵۰,۰۰
مقاله مروری	۲	۰۵,۰۰
مقاله همایشی	۷	۰۷,۵۰
پایان‌نامه	۱۱	۱۳,۱۵
جمع	۴۰	۱۰۰

جدول ۴: فراوانی مقالات بر حسب رشته

رشته تحصیلی نویسندگان	فراوانی	درصد
علوم اجتماعی	۳۳	۴۶,۴۷
روان‌شناسی، روانپزشکی و علوم پزشکی	۱۵	۲۱,۱۲
حقوق، جرم‌شناسی و جزا	۱۸	۲۵,۳۵
مدیریت	۳	۰۴,۲۲
تاریخ	۱	۰۱,۴۰
انسان‌شناسی	۱	۰۱,۴۰
جمع	۷۱	۱۰۰

جدول ۵: فراوانی مقالات بر حسب جامعه آماری

جامعه آماری	فراوانی	درصد
تهران	۱۰	۴۱,۶۶
مشهد	۳	۱۲,۵۰
کرمانشاه	۳	۱۲,۵۰
اصفهان	۲	۰۸,۳۳
شیراز	۲	۰۸,۳۳
رشت	۲	۰۸,۳۳
مرودشت	۱	۰۴,۱۶
یزد	۱	۰۴,۱۶
جمع	۲۴	۱۰۰

جدول ۶: فراوانی مقالات بر حسب مبانی نظری

مبانی نظری	فراوانی	درصد
نظریات کارکردگرایی	۷	۲۰,۰۰

۲۲,۸۵	۸	انحراف اجتماعی (کنترل، یادگیری اجتماعی، برچسب و...)
۲۰,۰۰	۷	نظریات روان‌شناختی (اختلال شخصیت، فیزیولوژی و...)
۰۸,۵۷	۳	تئوری‌های فمینیستی
۲۰,۰۰	۷	نظریات اقتصادی- اجتماعی/جرم‌شناسی
۰۲,۸۵	۱	سرمایه اجتماعی
۰۵,۷۱	۲	نظریات فرهنگی
۱۰۰	۳۵	جمع

یا نظری بودند که بیشترین فراوانی آنها مرتبط با نظریات حوزه آسیب‌شناسی و انحرافات اجتماعی بود. نظریات کارکردگرایی اجتماعی و روان‌شناختی رتبه‌های بعدی را دارا هستند. سایر نظریات در قالب حوزه‌های اقتصاد جرم و فمینیسم بودند. خلأ نظریه‌های بروز در حوزه مطالعات اجتماعی با نگرش فرهنگی در بین مطالعات محسوس است.

۶-۱-۷- رویکرد

در خصوص رویکرد حاکم بر مطالعات، گرایش متعادلی به کاربرست رویکردهای کمی، کیفی مشاهده می‌شود که نشان می‌دهد مطالعات پدیده‌ای چون روسپی‌گری به منزله آسیب اجتماعی از سیطره رویکردهای کمی‌گرا رها شده است و نگاه کیفی محور نقش پررنگی در تبیین مسئله یافته است.

۶-۱-۸- روش تحقیق

روش‌های به‌کاررفته در قالب رویکردهای پژوهشی نیز حکایت از تنوع قابل ملاحظه‌ای دارد. در کنار مطالعات پیمایشی، کاربرست نظریه زمینه‌ای، پرداختن به تجربیات زیسته با توسل به پدیدارشناسی و تحلیل محتوا و نیز کاربرد آنها در کنار روش‌های آماری از تلاش نویسندگان رشته‌های گوناگون در پرداختن به جنبه‌های متنوع پدیده حکایت دارد.

۶-۱-۹- راهکار و پیشنهاد

یکی از یافته‌های این مطالعه فقدان ارائه راهکارهای تخصصی در بیش از ۷۰ درصد پژوهش‌هاست. تنها ۱۲ مورد از مطالعات در قالب پیشنهاد یا راهکار به ارائه توصیه‌های تخصصی از منظر مورد مطالعه پرداخته بودند و این امر باتوجه به جنبه آسیب‌شناسی و چالش‌برانگیز پدیده روسپی‌گری در کشور قابل تأمل است.

۷-۱- بررسی محتوایی

در این بخش از مرور پژوهش‌ها، برجسته‌ترین یافته‌های مطالعات در قالب علل و بازار روسپی‌گری، تجربه زیسته و ویژگی‌های روسپیان، روابط، انگیزه‌ها و علل سطوح کلان و خرد ارائه می‌گردد. همچنین، یافته‌های بااهمیت مطالعاتی که به مسئله اقدامات اجرایی و راهبردی در مواجهه با روسپی‌گری و با تمرکز بر پیشگیری و مداخله موثر در کشور پرداخته بودند، مورد اشاره قرار می‌گیرد.

۷-۲- علل روی‌آوری به روسپی‌گری

برخی از این پژوهش‌ها به مطالعه علت‌های روی‌آوردن زنان به پدیده روسپی‌گری پرداخته‌اند. بسیاری از این مطالعات در پاسخ به این سؤال که آیا فقر و ناهنجاری‌های خانوادگی و روانی در روسپی‌گری زنان تاثیر دارند یا خیر، بیان داشته‌اند که بین وضعیت نامساعد اقتصادی، خانوادگی و زیستی-روانی زنان روسپی و ارتکاب روسپی‌گری توسط آن‌ها، ارتباط معناداری وجود دارد. برخی از این مطالعات در ادامه بررسی می‌شوند. موحد و همکارانش در پژوهشی که در سال ۹۹ انجام گرفت نشان دادند که حاکمیت نظام حمایت اجتماعی مردسالارانه، جایگاه زنان را در خانواده متزلزل و شکننده کرده و ترویج تفکر زنان متکی به مردان، کفه امتیازات اجتماعی به نفع مردان را سنگین می‌کند. بر همین اساس مجموعه حاکم بر فضای حمایت اجتماعی که امتیازها و فرصت‌ها را

جدول ۷: فراوانی مقالات بر حسب نوع رویکرد

رویکرد	فراوانی	درصد
کمی	۱۰	۲۵,۰۰
کیفی	۱۴	۳۵,۰۰
اسنادی	۸	۲۰,۰۰
آمیخته	۸	۲۰,۰۰
جمع	۴۰	۱۰۰

جدول ۸: فراوانی مقالات بر حسب روش تحقیق

روش	فراوانی	درصد
پیمایش (رگرسیون، همبستگی و...)	۱۰	۲۵,۰۰
گراند تئوری	۴	۱۰,۰۰
تحلیل ثانویه	۱۲	۳۰,۰۰
پدیدارشناسی	۲	۰۵,۰۰
تحلیل محتوا	۳	۰۷,۵۰
تحلیل تماتیک	۲	۰۵,۰۰
همبستگی+تحلیل ثانویه	۳	۰۷,۵۰
همبستگی+تحلیل محتوا	۳	۰۷,۵۰
رگرسیون+تحلیل تماتیک	۱	۰۲,۵۰
جمع	۴۰	۱۰۰

جدول ۹: فراوانی مقالات بر حسب راهکار و پیشنهاد

پیشنهادهای	فراوانی	درصد
دارد	۱۲	۳۰,۰۰
ندارد	۲۸	۷۰,۰۰
جمع	۴۰	۱۰۰

مردسالارانه توزیع می‌کند، زمینه‌های روان‌شناختی‌ای را برای زنان فراهم می‌سازد که از تلاش برای ترمیم آسیب‌های وارد شده بر آنان و همچنین دستیابی به موقعیت‌های رهایی‌بخش، ناامید شوند و احساس ناکامی و انتقام‌جویی در آن‌ها رخنه کند. همین امر، بسیاری زنان مورد پژوهش در این تحقیق را به‌سوی روسپی‌گری برده است (موحد، ۱۳). همچنین پژوهشی دیگر نشان می‌دهد که شرایط نامناسب خانواده پدری و زندگی زناشویی این زنان زمینه‌ساز مشکلات متعدد مالی، عاطفی و جنسی در آن‌ها است. به‌طور کلی نتایج نشان می‌دهد مشکلات عاطفی، مالی و جنسی اولویت‌های اول را در گرایش هر دو گروه زنان مجرد و متأهل به روسپی‌گری دارند (میرابی و فولادیان، ۱۳۹۸). شکرپیگی و همکارش نیز در سال ۹۶ در پژوهشی کیفی به مطالعه دلایلی که زنان محله حکمت آباد کرمانشاه را به‌سوی روسپی‌گری هدایت می‌کند پرداختند. مطالعه مذکور نشان داد چهار عامل فقر اقتصادی خانواده، اجبار از جانب همسر برای تأمین مواد مخدر، جنبه تفریحی به‌خاطر قمار، کسب درآمد بیشتر و در نظر گرفتن آن به‌عنوان یک شغل همانند شغل‌های دیگر دلایل روسپی‌گری هستند. با در نظر گرفتن نتیجه مطالعه به نظر می‌رسد این پدیده از فقر فرهنگی بیشتر از فقر اقتصادی متأثر باشد (شکرپیگی و قزوینی، ۱۳۹۶). در کنار این علل اجتماعی، انصاری و همکارانش نشان دادند که مسائل روان‌شناختی هم بر پدیده روسپی‌گری تأثیرگذارند. ۹۰ درصد آزمودنی‌های این پژوهش اختلال شخصیت داشتند که بیشترین فراوانی به اختلال شخصیت منفعل - پرخاشگر مربوط بود. در میان شیوه‌های رویارویی با رویدادهای زندگی، دو شیوه رویارویی متمرکز بر هیجان و متمرکز بر جسمانی کردن بیشترین فراوانی را به خود اختصاص دادند (انصاری و همکاران، ۱۳۹۰). مدنی و همکارانش در مقاله خود در سال ۸۹ برخی ویژگی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی دو گروه زنان و دخترانی را که در سنین قبل و پس از ۱۸ سالگی تن‌فروشی را شروع کرده‌اند مقایسه می‌کنند. طبق نتایج این پژوهش، مهم‌ترین عوامل خطر روسپی شدن کودکان عبارت‌اند از: آزار جنسی در کودکی، فرار از منزل، اجبار به روسپی‌گری، حضور روسپی در بین دوستان، سابقه سوء‌مصرف پدر، مسئولیت تأمین مخارج دیگران (بار تکفل)، سابقه سوء‌مصرف مواد مادر، سابقه بازداشت قبل از روسپی‌گری. نتایج این مطالعه یافته‌های پژوهش‌های پیشین در زمینه ویژگی‌های کودکان آزاردیده و عوامل خطر که احتمال روسپی شدن کودکان را افزایش می‌دهد، تأیید می‌کند (مدنی و همکاران، ۱۳۸۹).

حسینی و آقایی در سال ۸۷ در پژوهش خود تلاش کردند تا عوامل موثر بر روسپی‌گری را بررسی کنند. جامعه آماری، ۶۰ نفر از زنان روسپی بودند که در سال ۸۵ به جرم روسپی‌گری دستگیر شده و در زندان اوین شهر تهران دوران محکومیت خود را سپری می‌کنند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که پایگاه اجتماعی خانواده، گرایش‌های مذهبی والدین، وجود اعتیاد در خانواده، انحرافات اجتماعی و اخلاقی والدین و یا یکی از اعضای خانواده، روابط صمیمانه والدین با فرزندان، روابط صمیمانه والدین با یکدیگر، مشاهده روابط جنسی والدین، نوع سرپرستی، ازدواج مجدد والدین در دو گروه مورد مطالعه تفاوت معناداری دارد و این بدین معنی است که متغیرهای فوق بر شیوع بیشتر روسپی‌گری تأثیر دارد (حسینی و آقایی، ۱۳۸۷). اسماعیل قربانی در سال ۱۴۰۰ سعی کرده، رویکردهای توانمندسازی زنان روسپی را به شیوه تطبیقی بررسی کند. ایشان سه نوع توانمندسازی را با توجه به اسناد موجود در سازمان بهزیستی را استخراج می‌کند. الف) توانمندسازی فردمحور ب) توانمندسازی خانواده محور و ج) توانمندسازی اجتماع محور، که نهایتاً نتیجه می‌گیرد توانمندسازی اجتماع‌محور به عنوان بهترین و موفق‌ترین شیوه توانمندسازی زنان روسپی مطرح است (قربانی، ۱۴۰۰). همچنین میان روسپی‌گری دختران جوان با زنان بزرگسال تفاوت ماهیتی وجود دارد، فحشای زنان بنا بر قواعد و کلیشه‌ها به دلیل نیاز اقتصادی است، اما فحشای دختران ماهیتی واکنشی دارد که حاصل وجود ناهنجاری در تربیت اجتماعی است و در این شرایط، گرایش ذهنی و عاطفی این گروه به سمت ارضای نیازهای لذت‌جویانه جهت می‌یابد. انگیزه روسپی‌گری زنان طبقات بالا و پایین جامعه نیز متفاوت است. زنان روسپی در طبقه بالا و مرفه جامعه نه تنها این عمل را برای ارضای خواسته‌های جنسی خویش انجام می‌دهند، بلکه روسپی‌گری تفننی را تجدد یا تمدن می‌نامند و به آن فخر می‌فروشند، اما زنان روسپی طبقه پایین اجتماع، بیشتر به دلیل فقر نسبی اقتصادی و به‌اجبار دست به این عمل می‌زنند (احمدی، ۱۳۸۴). از جمله علل و انگیزه‌های کلان روسپی‌گری در ایران:

۱. دسترسی نداشتن به فرصت‌ها برای اشتغال در مشاغل مشروع.
۲. عدم کسب شایستگی‌ها و بسندگی‌های لازم برای انجام کارهایی که بتواند نیازها و انتظارات مادی زنان را تأمین نماید.
۳. نبود یک سازمان تأمین اجتماعی که زنان آسیب‌دیده و بی‌سرپرست یا فاقد منابع مالی را پوشش دهد.
۴. ناسازگاری زناشویی و مشکلات در روابط اجتماعی درون خانواده و عدم حمایت‌های روانی-اجتماعی از طرف همسر.
۵. زن در چنین شرایطی در جستجوی جایگزین‌هایی به‌عنوان شبکه حمایت اجتماعی می‌باشند.
۶. طغیان اجتماعی زنان علیه نظام مردسالار و پاسخ به سلطه مردان.
۷. کاهش کارایی برخی از نهادها، سازمان‌ها و گروه‌های اجتماعی نظیر خانواده، شبکه خویشاوندی و همسایگی به‌عنوان نیروهای غیررسمی کنترل اجتماعی.
۸. جامعه‌پذیری و تجربیات اجتماعی تضعیف‌شده یا معیوب در جهت کسب مهارت‌های اجتماعی و زندگی.
۹. مشکلات در ملاک‌های همسرگزینی و احساس عدم رضایت زنان از همسرانشان در هنگام انتخاب همسر و تحمیلی دانستن آن.
۱۰. دسترسی نداشتن به فرصت‌ها برای اشتغال در مشاغل مشروع.

۷-۳- ویژگی‌های روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و اقتصادی زنان روسپی

هدف ایزدی و ضرغامی نیز از انجام پژوهش خود بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی پدیده روسپی‌گری در شهر شیراز در سال ۱۳۸۹ بوده است. روش پژوهش پیمایشی و به‌صورت توصیفی و تحلیلی است. صد نمونه از زنان روسپی و صد نمونه عادی مورد

سوال واقع شده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده که فرضیات را تأیید می‌کند به این شرح است: الف) ۴۹٪ زنان روسپی عوامل زندگی شهری را در رخدادهای روسپی‌گری موثر دانسته‌اند (تحصیلات پایین، شهرنشینی، وسایل ارتباط جمعی، تحصیلات کم پدر و مادر) و تنها ۲۰٪ زنان عادی به این مسئله اشاره داشتند؛ ب) ۴۷٪ از زنان روسپی مسئله عدم نظارت اجتماعی (عدم نظارت خانواده، عدم نظارت سایر نهادهای جمعی و عدم پایبندی به مذهب) را عامل این پدیده دانسته و ۴۴٪ زنان عادی به این عامل اشاره کرده‌اند؛ ج) در بحث کارکرد منفی خانواده (طلاق، خشونت و ازدواج اجباری)، ۷۹٪ از زنان درگیر، این عامل را باعث معضل روسپی‌گری دانسته و ۵۸٪ زنان عادی به این نقش اشاره کرده‌اند؛ د) نقش ناهنجاری اخلاقی (مشکلات اخلاقی زوجین، سردمزاجی و شکست‌های عاطفی) را در ایجاد روسپی‌گری ۵۱٪ درصد زنان روسپی و ۳۵٪ زنان عادی برشمرده‌اند؛ ه) به نقش عوامل فردی (زیبایی چهره، فقر، حاشیه‌نشینی، اعتیاد، درآمد بالای ناشی از روسپیگری و نقش همسالان)، ۵۹٪ زنان روسپی و ۵۳٪ زنان عادی توجه کرده‌اند؛ بنابراین هر پنج عامل در روسپی‌گری نمود بیشتری دارند (ایزدی و زرغامی، ۱۳۹۳).

بهاری و همکارانش در سال ۹۲ پژوهشی را باهدف شناخت وضعیت مشارکت اجتماعی در میان روسپیان در شهرهای تهران، اصفهان، شیراز، کرمانشاه و رشت اجرا کردند تا میزان تفاوت میانگین مشارکت اجتماعی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های سرمایه اجتماعی میان گروه‌های گوناگون روسپیان اعم از تلفنی، خیابانی، دوستان، فامیل، اینترنت، و خانه تیمی تعیین کنند. یافته‌های به‌دست‌آمده از نمونه آماری که تعدادشان ۱۰۰ نفر از افراد جامعه آماری زنان روسپی در مراکز مداخله در بحران شهرهای فوق بودند نشان داد که میزان مشارکت در بین گروه‌های گوناگون روسپیان در این شهرها متفاوت است. نوسان در میزان مشارکت آنان منجر به گرایش آنان به گروه‌های گوناگون شده و در نتیجه تن‌فروشی به طرق مختلف می‌گردد. در ارتباط با تفاوت میزان همکاری در شبکه‌های غیررسمی اعم از اعضای خانواده، دوستان، اقوام و همسایگان نتایج نشان از آن دارد که میزان همکاری که به‌عنوان زیر شاخصی برای مشارکت در نظر گرفته شده است در شبکه‌های غیررسمی بین گروه‌های گوناگون روسپیان در میان اعضای خانواده و دوستان متفاوت است اما در شبکه خویشاوندان و همسایگان این تفاوت معنادار نمی‌باشد. شبکه‌های غیررسمی به‌عنوان کانال‌هایی که فرد در آغاز سعی می‌کند تا نیازهای خود را از طریق آنان برطرف سازد می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در زندگی آنان داشته باشد (بهاری و همکاران، ۱۳۹۲). فاتحی و همکارانش پژوهشی را در سال ۸۹ باهدف توصیف و تحلیل ویژگی‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی دختران و زنان روسپی استان اصفهان انجام دادند. پرونده تمامی ۳۶۱ نفر دختر و زن روسپی که بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۵ به مراکز بازتوانی زنان سازمان بهزیستی استان اصفهان مراجعه داشته‌اند، مورد تحلیل قرار گرفت و با ۴۶ نفر دختر و زن روسپی دستگیر شده در سه‌ماهه اول سال ۱۳۸۶ نیز مصاحبه عمیق به عمل آمد. یافته‌ها نشان داد که ۶۹ درصد دختران و زنان روسپی دارای تحصیلات زیر دیپلم‌اند، ۶۵٫۴ درصد مجردند و ۹٫۶ درصد متأهل هستند. دامنه سنی آنان در محدوده ۲۹-۲۰ سال و میانگین سنی آنان ۲۰ سال است. نابسامانی خانواده، فقر اقتصادی، اعتیاد، جامعه‌پذیری ناقص و ضعیف بودن پیوندهای اجتماعی از مهم‌ترین ویژگی‌های جامعه‌شناختی و تنوع‌طلبی، هیجان‌طلبی، نداشتن تعادل عاطفی، رفتاری و ضعف هویت اخلاقی از مهم‌ترین ویژگی‌های روان‌شناختی دختران و زنان مورد مطالعه بوده است (فاتحی و همکاران، ۱۳۸۹).

جدول ۱۰- جمع‌بندی علل آسیب‌شناختی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی روسپی‌گری

علل اجتماعی	علل روان‌شناختی	علل با بیشترین فراوانی
فقر اقتصادی	اختلال شخصیت	ساختار جغرافیایی حاکم بر محلات حضور زنان روسپی
سوابق اعتیاد خود یا والدین	واکنش‌های هیجانی	قوانین حاکم بر عرضه و تقاضای این پدیده به‌مثابه یک بازار
عدم وجود قوانین حمایتی از زنان و خانواده	عدم تعادل عاطفی	الگوی دستمزدها
محدودیت‌های فرهنگ سنتی مانند سن پایین در ازدواج یا ازدواج اجباری	هیجان‌طلبی	
سابقه خشونت یا آزارهای جنسی در کودکی و نوجوانی	ضعف هویت اخلاقی	
ساخت نامساعد خانواده به لحاظ انسجام یا فروپاشی بر اثر طلاق و اعتیاد و...	روان رنجوری	
فقدان یا شدت نظارت‌های اجتماعی رسمی و غیررسمی	تیپ شخصیتی درون یا برون گرا	
توانایی ناکافی خانواده در تأمین نیازهای جسمانی و روانی افراد		
پایگاه اجتماعی و شغلی نامناسب خانواده		
کیفیت نامطلوب روابط زناشویی		
الگوی نامناسب روابط اجتماعی و پیوندهای زنان روسپی		

مقاله آشوری و وروایی در سال ۸۹ بخشی از تحقیقی است که بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵ انجام شده است. قلمرو مکانی تحقیق شهر تهران و شهرستان‌های شمیرانات و شهرری را در برمی‌گیرد. افراد جامعه آماری این تحقیق روسپیان خیابانی بودند که در یک دوره زمانی یک‌ساله بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۴ در یکی از محیط‌های چهارگانه (۱) مرکز مداخله در بحران بهزیستی (۲) بازداشتگاه پلیس امنیت اخلاقی (۳) زندان اوین و کانون اصلاح و تربیت و (۴) خیابان‌های سطح شهر حضور داشتند. از این میان تعداد ۵۱۲ نفر روسپی خیابانی به‌عنوان افراد جامعه نمونه مورد تحقیق قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد که بین سن شروع روسپی‌گری

خیابانی و هریک از متغیرهای مستقل هشت‌گانه تحقیق شامل (۱) بعد خانوار (۲) ساخت خانواده (۳) نظام اخلاقی خانواده (۴) وجود تعارض و تنش در خانواده (۵) ارضای نیازها در خانواده (۶) نظارت و کنترل خانوار (۷) وجود اعتیاد در خانواده و بالاخره (۸) میزان پایبندی مذهبی در خانواده رابطه معناداری وجود دارد. در خصوص بعد خانوار، ۴۶/۱ درصد، خانواده‌هایی ۴ تا ۶ نفره و ۳۶/۲ درصد ۷ تا ۹ نفره داشته‌اند. در مورد ساخت خانواده (افرادی که پاسخگویان در کودکی و نوجوانی با آنها زندگی می‌کرده‌اند)، ۵۵/۱ با پدر و مادر، ۱۷ درصد با پدر و نامادری، ۷/۳ فقط با مادر و ۵/۳ درصد با مادر و ناپدری زندگی می‌کرده‌اند. در خصوص تعارض (دعوا و بگوومگو)، ۷۶ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد و ۱۴/۹ درصد در حد متوسط آن را تجربه می‌کرده‌اند. منظور از نیازها در دو وجه جسمانی (خوراک و پوشاک) و روانی (محبت و امنیت) بود که ۷/۵ درصد اصلاً، ۶۷/۵ درصد در حد کم و خیلی کم، ۱۷/۴ درصد در حد متوسط، ۴/۴ درصد در حد خیلی زیاد ارضا شده‌اند. در مورد اعتیاد، ۳۲/۹ درصد پدران، ۱۱/۵۴ برادر و ۷/۶ درصد مادر پاسخگویان اعتیاد داشته‌اند (آشوری و وروایی، ۱۳۸۹).

زهراروزگار در پایان نامه ارشد خود به بررسی رابطه بین صفات تاریک شخصیت (ماکیاولیسم، جامعه ستیزی و خودشیفتگی) و عوامل اقتصادی-اجتماعی با روسپی‌گری زنان در شهرستان مرودشت پرداخته است. جامعه آماری پژوهش وی شامل تمامی زنان روسپی که در بهار و تابستان ۱۴۰۱ به مرکز بهداشت شهرستان مرودشت مراجعه کردند، بوده است و نمونه پژوهش شامل ۵۷ آزمودنی بود که به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده‌اند. پژوهش وی از نوع پژوهش کاربردی بوده و روش آن توصیفی از نوع پیمایشی و همبستگی می‌باشد. پرسشنامه‌های مورد استفاده جهت جمع‌آوری اطلاعات از گروه نمونه، پرسشنامه درتی دوجین و پرسشنامه قدرت نما بوده، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین صفات سه‌گانه تاریک شخصیت زنان روسپی با عوامل؛ طبقه اقتصادی میزان تحصیلات و میزان درآمد زنان/خانواده رابطه معناداری دارد. همچنین متغیر جامعه ستیزی با درآمد زنان/خانواده و طبقه اقتصادی رابطه معناداری دارد. بین خوشبختی با درآمد میزان تحصیلات رابطه معناداری وجود داشته، بین متغیر ماکیاولیسم با طبقه اقتصادی، میزان تحصیلات و میزان درآمد زنان/خانواده بررسی شد و رابطه معناداری بین آنها وجود ندارد.

۷-۴- شناخت بازار روسپی‌گری

در پژوهش مدنی و همکارانش که در سال ۹۱ انجام گرفته است توضیح داده می‌شود که شناخت کامل بازار فعالیت‌های غیرقانونی از جمله تن‌فروشی، دشوار و در مواردی ناممکن است. درعین حال، بدون شناخت ویژگی‌های بازار پدیده‌ای مثل روسپی‌گری نمی‌توان سیاست‌های مداخله‌ای برای پیشگیری، کنترل، یا کاهش آن را طراحی کرد. جامعه آماری این پژوهش زنانی بودند که در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران تن‌فروشی می‌کردند. یافته‌های پژوهش نشان داد در بازار روسپی‌گری تقریباً مثل هر بازار دیگری، قواعد عرضه و تقاضا تأثیرگذار و تعیین‌کننده بسیاری از عوامل اند، اگرچه توضیح‌دهنده اصلی‌ترین علت‌ها و آثار نیستند. بررسی اجزای درآمد و نوبت‌های کار روسپیان نشان داد عواملی مثل هزینه‌ها، سن فعلی، محل جلب مشتری، نرخ هر نوع رابطه جنسی، شمار مشتریان و تجربه، بر درآمد حاصل از تن‌فروشی آثار معنی‌داری دارند. یافته‌ها نشان می‌دهد الگوی غالب فعالیت روسپی‌گری خیابانی در ایران، کار فردی است و به معنای اقتصادی "بازار" روسپی‌گری در این بخش کاملاً شکل نگرفته است. سن ورود به روسپی‌گری در ایران بین ۱۶ تا ۲۲ سال و بالاتر از معیارهای جهانی است. همچنین بررسی برخی عوامل بازار از جمله توزیع مکانی و زمانی فعالیت، تعداد متقاضیان، درآمد و هزینه‌ها و دیگر موارد و مقایسه آن‌ها با یافته‌های مطالعات جهانی نشان می‌دهند که به لحاظ جغرافیایی بازار روسپی‌گری در شهر تهران در محل‌های فعالیت تقریباً متمرکز و در مسیر خیابان‌های اصلی شهر است و از این لحاظ با الگوهای جهانی مشابهت دارند. یافته‌های این تحقیق بر فقرزدایی به‌عنوان راهبردی پایدار در کنترل آسیب‌های اجتماعی و از جمله روسپی‌گری تأکید دارد و غفلت از آن را تهدیدی برای شکل‌گیری و توسعه بازارهای غیرقانونی می‌داند (مدنی و همکاران، ۱۳۹۱).

۷-۵- واکاوی تجربه زیسته، علل و انگیزه‌ها زنان روسپی

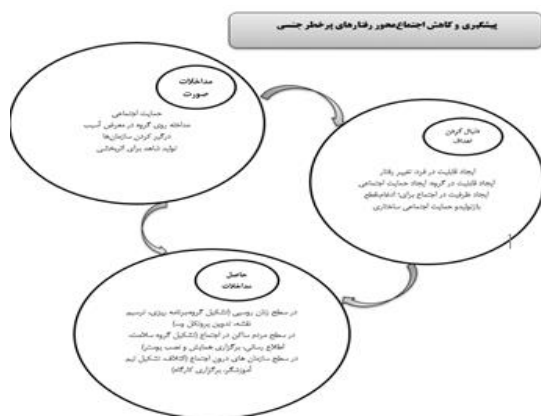
لاریجانی و میرحسینی در پژوهش خود در سال ۹۸ به معناکاوی تن‌فروشی و راهکارها و شگردهای کج‌روانه روسپیان در رسیدن به مقاصد پرداختند. جامعه آماری این مقاله، شامل ۱۷ نفر از زنان تن‌فروش بوده و با رویکردی مبتنی بر نظریه مبنایی به فهم کار تن‌فروشی و استراتژی‌های مرتبط با آن توجه شده است. مطابق با یافته‌ها این زنان فعالیت خود را در قالب مفاهیمی چون تن‌فروشی معامله‌گرانه (معمولاً برای تأمین مواد مخدر، تأمین نیازهای معیشتی)، هنجارسازی‌شده (هنجارهایی را برای انتخاب مشتریان خود ذکر می‌کنند که آنان را به قواعدی پایبند) و بازاندیشانه (آگاهی مشارکت‌کننده از فعل ارتكابی خود و ادراک تجربیات شخصی و تلاش برای تغییر آنها) تعریف کرده‌اند که ارتكاب آن، برای رفع مسائل و مشکلات معیشتی و حمایتی بوده است؛ اما آنان درعین حال، گفته‌اند وجود تسهیل‌کننده‌هایی مانند سرمایه‌های جنسی (ملاک‌هایی چون زیبایی، خوش اندامی، آراستگی و بزرکنمایی و توانایی جلب و جذب مشتری) بی‌پروایی و ماجراجویی (جسارت و توانایی مذاکره و چانه‌زنی)، رهابودگی و نیز پایبند نبودن (برخی از آنها در فرایند زندگی مشترک، به پایبندی و تعهد در خصوص وظایف خود تمایلی ندارند یا از قرار گرفتن در فرایند متعهدانه، گریزان هستند) زمینه‌های انجام این کار را محقق می‌سازد. همچنین، پاسخگویان در مواجهه با چالش‌های پیش‌رو، سه راهکار و شگرد سازگارانه، کج‌روانه (سرقت، تله کردن و اغتشاش‌گری در حین تن‌فروشی) و برون‌رفت جایگزین (به مواردی اشاره دارد که بدون عمل جنسی انجام می‌دهند مانند صرفاً سرگرم کردن غیرجنسی با شوخی و تفریح، جلب ترحم و یا هم‌خانگی موقت) را به کار می‌بندند. درمجموع، یافته‌های پژوهش در قالب مقوله محوری «تن‌فروشی به‌مثابه استیصال و درماندگی» مدل نظری این نوع فعالیت را ترسیم می‌کند؛

یعنی زنانی که درگیر انواع مشکلات فقر و نابسامانی‌های اجتماعی، از بدن خود به‌منظور خلق فرصت استفاده می‌کنند (لاریجانی و میرحسینی، ۱۳۹۸). کرمانی و همکارانش در پژوهش خود در سال ۹۶ به واکاوی تجربه زیسته و شناخت ادراک عاملان اجتماعی پیرامون پدیده روسپی‌گری می‌پردازند. بعد از تحلیل نظام‌مند مصاحبه عمیق با ۱۶ نفر از عوامل بازار روسپی‌گری (روسی، واسطه و مشتری) به روش نظریه زمینه‌ای، پدیده مرکزی روسپی‌گری به‌عنوان نتیجه درگیری در چرخه فقر، بی‌پناهی و بهره‌کشی تشخیص داده شد. نتایج تحقیق نشان داد این پدیده مرکزی شناسایی شده تحت تاثیر مجموعه‌ای از شرایط زمینه‌ای شامل نقصان در قوانین مرتبط با خانواده و زنان و بی‌ثباتی در شرایط اقتصادی-اجتماعی جامعه بوده است و شرایط مداخله‌ای متأثر بر این پدیده، محدودیت‌ها و محرومیت‌های ناشی از فرهنگ سنتی، ازدواج نامناسب، اعتیاد و تسریع در گرایش به روسپی‌گری، خشونت خانگی، ضعف مهارت‌های اجتماعی، خانواده متزلزل و سوابق تحصیلی بوده‌اند که موجب تسریع آن شده‌اند. همچنین بی‌پناهی اجتماعی، رونق بازار بهره‌کشی جنسی و فقر تشدید شونده خانوار به‌عنوان شرایط علی این پدیده در نظر گرفته شدند (کرمانی و همکاران، ۱۳۹۶).

نتایج پژوهش خوراسگانی و قانع عزآبادی در سال ۹۴ حاکی از درگیر شدن افرادی از قشرهای گوناگون جامعه در این پدیده است که این اختلاط و آمیختگی بر پیچیدگی موضوع می‌افزاید. سبک زندگی بسیار متفاوت زنان روسپی، نوع متفاوت نگرش آنان به نیازهای زیستی، روابط اجتماعی و اعتقادات مذهبی، انحرافات جنسی‌ای که به طور روزمره تجربه می‌کنند و داغ ننگی که به‌واسطه این نوع سبک زندگی بر پیشانی‌شان نقش بسته از جمله مواردی است که از تجربه زیسته زنان روسپی جدانشدنی است (خوراسگانی و قانع عزآبادی، ۱۳۹۴).

۷-۶- پیشگیری و کاهش اجتماع محور رفتارهای پرخطر جنسی

مرور برخی مداخلات انجام شده در زمینه پیشگیری و کاهش رفتارهای پرخطر جنسی در زنان روسپی و مشتریان آن‌ها بیانگر تفاوت‌هایی در هدف‌گذاری، روش‌ها و رویکردهای مداخلات است به‌گونه‌ای که هر یک را می‌توان در چند سطح طبقه‌بندی نمود. سطوح این اهداف مداخلات انجام شده عبارت‌اند از: پیشگیری، کاهش آسیب، ارتقا سلامت و بازپروری. البته در این میان مداخلاتی نیز وجود دارند که مجموعه‌ای از اهداف فوق را به طور هم‌زمان دنبال نموده‌اند. تا پیش از گسترش واکنش به فاصله علم و عمل به‌منظور ایجاد رویکردی که عمل را بخش لاینفک علم بدانند، محققین برای حل مشکلات اجتماعی وارد عمل نمیشدند بلکه در رابطه با آنها تنها به مطالعه و تحقیق می‌پرداختند. در پاسخ به این نگرش، اقدام‌پژوهی به‌عنوان روش تعاملی و اجتماع‌محور مطرح شد که در آن نقش محقق عبارت است از تسهیلگری برای ایجاد تغییر و ارزیابی آن.

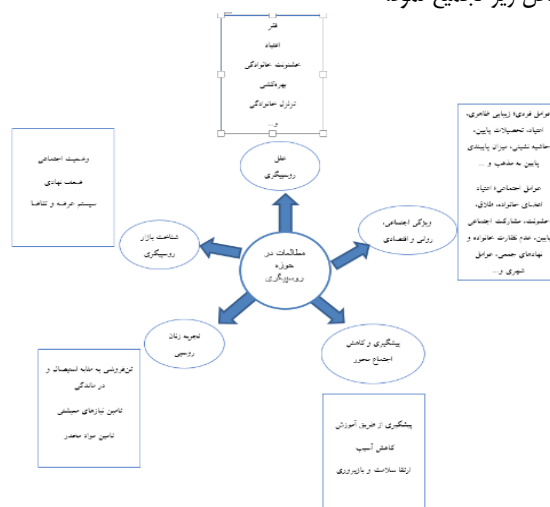

نمودار ۲: پیشگیری و کاهش اجتماع محور رفتارهای پرخطر جنسی

۸- نتیجه‌گیری

پدیده‌های اجتماعی چالش‌برانگیز مانند روسپی‌گری در زمره مواردی محسوب می‌شوند که اغلب پژوهش‌ها و مطالعات متعددی را متوجه خود می‌سازند. این امر در حیطه پژوهش داخل کشور نیز مشاهده می‌گردد هرچند گستردگی و ابعاد رو به تغییر مسئله مذکور همچنان نیازمند بررسی‌های تخصصی و منتهی شدن آنان به سیاست‌گذاری مناسب است. روش فراتحلیل کمک می‌کند تا تصویری جامع از مطالعات پراکنده فراهم شود و ضمن نشان دادن نقاط قوت و ضعف هریک، چشم‌اندازی برای پژوهشگران آتی در مسئله موردنظر ایجاد کند. بررسی ۴۰ پژوهش در قالب مقاله و پایان‌نامه، آن‌چنان که در موتورهای جستجو در دسترس بود، نشان داد پرداختن به روسپی‌گری از نیمه دوم دهه هشتاد افزایش داشته و دانش‌آموختگان علوم اجتماعی پیشگام آن بوده‌اند؛ هرچند رویکردهای روان‌شناختی و جرم‌شناختی (حقوق و جزا) نیز حضور پررنگی دارند. تئوری‌های به‌کاررفته در تشریح مسئله عمدتاً مشابه بوده و سویه آسیب‌شناختی دارند حال آنکه جنبه‌های فرهنگی مسئله مغفول مانده به نظر می‌رسد. از منظر روش‌شناختی نیز تنوع قابل‌ملاحظه و گرایش به کاربست روش‌های ترکیبی را رو به افزایش نشان می‌دهد. آنچه در بررسی‌های صورتی-ساختاری مطالعات قابل توجه است، خالی بودن جای پژوهش‌هایی است که همکاری نویسندگان با تخصص متفاوت مانند جامعه‌شناسی-روان‌شناسی یا حقوق-جامعه‌شناسی و... را شامل شود و قابلیت پرداخت مسئله در ابعاد جامع‌تری را میسر سازد.

از نظر یافته‌های محتوایی، مطالعات جامعه‌شناختی بر مؤلفه‌های اقتصادی و اهمیت آن در سطوح کلان و عامل خانواده و آسیب‌های اجتماعی سطوح خرد مانند طلاق، اعتیاد، خشونت و طرد اجتماعی در زندگی روسپیان تاکید بسیار دارند. افزایش نابرابری‌های طبقاتی و شکاف میان سبک‌های زندگی از یک سو و تغییرات نظام ارزشی جامعه که زنان را در موقعیتی پیچیده قرار می‌دهد تا علیه پدرسالاری در وجوه سیستماتیک (نابرابری شغلی و درآمدی، حقوقی و...) و سطح فرهنگی آن (قواعد اجتماعی و خانوادگی تبعیض‌آمیز، هنجارهای جنسیتی، الگوهای همسری و مادری و...) طغیان کنند، لایه کمتر آشکار اما بااهمیت در تحلیل این پدیده است که برخی مطالعات به طور ضمنی به آن دست یافته‌اند. شواهد مرتبط دیگر، درگیرشدن طبقات مختلف جامعه در بازار روسپی‌گری است که نشان می‌دهد دیگر نمی‌توان این امر را تنها مسئله‌ای در بین گروه‌های ضعیف یا لزوماً آسیب‌دیده جامعه در نظر گرفت. مطالعات روان‌شناختی اغلب با بررسی ویژگی‌های شخصیتی افراد روسپی بر لزوم گسترش خدمات و حمایت‌های روانی در بین گروه‌های مستعد و در خطر تاکید دارند حال آنکه به نظر می‌رسد همبستگی این عوامل با دلایل زمینه‌ای-اجتماعی آنچنان که باید در مطالعات پژوهشگران این حوزه در نظر گرفته نشده، لذا آنچنان که بنظر می‌آید نیاز به افزایش مطالعات میان رشته‌ای یا ترکیبی مورد تأیید می‌باشد. در بین مطالعات حوزه جرم‌شناسی و حقوق، وجود اختلاف نظر در بین مراجع قانونی در برخورد با مسئله، عدم تعریف روشن حقوقی و غلبه نگاه فقهی بر مسئله نشان داده می‌شود که می‌توان آن را به منزله فاصله‌ای میان واقعیت این پدیده در جامعه و نگاه حقوقی به آن قلمداد کرد. به اعتقاد برخی جامعه‌شناسان اولین قدم در شروع حل چنین معضلی، اتخاذ سیاست عدم انکار است؛ این پدیده، پسندیده یا ناپسند، در کشور وجود دارد و خواه ناخواه این فعالیت تا زمانی که تقاضا وجود داشته باشد ادامه خواهد داشت. تجربه سال‌ها تلاش برای حل مسائل اجتماعی نشان داده است که اتخاذ سیاست‌های ضربتی خصوصاً با هدف دست‌نیافتنی از بین بردن صددرصدی این معضلات در غالب مواقع نتیجه نخواهد داشت. در رویارویی با هر مسئله اجتماعی، سوالی که صاحب‌نظران مطرح می‌کنند این است که جامعه باید چه واکنشی به آن مسئله داشته باشد؟ این سوال ما را به موضوع سیاست اجتماعی می‌رساند که استراتژی رسمی تأثیر بر جامعه است. اما از کجا می‌توان پی برد که سیاست اجتماعی اتخاذ شده، تأثیرگذار و موفق است؟ برای ارزیابی هر سیاستی باید به سه سوال دشوار پاسخ داد: موفقیت را چگونه باید سنجید؟ هزینه سیاست یا برنامه‌ای خاص چقدر است؟ به چه کسانی باید کمک کرد؟ در مجموع، بررسی سیاست‌های اجرایی و راهبردی نشان از اثربخشی سیاست‌های محله‌ای و اجتماع‌محور در کاهش ابعاد آسیب‌زای روسپی‌گری دارد که مردم را هم در جایگاه عاملان تغییر و هم ذی‌نفعان آن قرار می‌دهد. یکی از موارد موردتوجه که در جامعه مورد مطالعه در پژوهش‌ها نیز نمود داشت، تمرکز اقدامات مداخله‌ای در پایتخت و چند شهر محدود دیگر است که نیاز به شناسایی جامع پدیده در استان‌ها و فراگیری اقدامات در آنها را نشان می‌دهد. یکی از نهادهای متولی اصلی عام در خصوص آسیب‌دیدگان و بطور خاص زنان روسپی در کشور ما سازمان بهزیستی می‌باشد که با توجه به به داده‌های دفتر امور آسیب‌دیدگان اجتماعی (قربانی، ۱۴۰۰)، سه نوع مدل توانمندسازی زنان روسپی از سطح خرد تا کلان را در پیش گرفته است: الف-توانمندسازی فردمحور که بر اساس مددکاری فردی و تئوری‌های روانشناختی استوار است. ب-رویکرد توانمندسازی خانواده محور که بر اساس تئوری‌های روانشناختی و خانواده درمانی استوار است. ج-رویکرد توانمندسازی اجتماع محور که براساس تئوری‌های جامعه‌شناختی استوار بوده و به عنوان بهترین و موفق‌ترین شیوه توانمندسازی زنان روسپی مطرح می‌گردد که باید در برنامه‌های سازمان بهزیستی به منظور موفقیت در امر توانمندسازی زنان روسپی برجسته‌تر دیده شود. در میان مطالعات این حوزه، پرداختن به آسیب‌شناسی سیاست‌های کشور و به طور خاص سازمان‌های متولی چون بهزیستی چندان مورد اعتنا نبوده است. همچنین گسترش نهادهای میانجی و مدنی در جهت ورود به این پدیده، نیازی است که مطالعات نشان می‌دهند در کشور به طور محسوسی وجود دارد. مقاله‌ای معتبر که در سال ۲۰۱۷ مطالعه عمیقی بر سیاست‌های هلند و اتریش انجام داده است، ثابت می‌کند که برای وضع سیاست‌های موثر باید از انجمن‌ها و سازمان‌های متخصص در حوزه روسپی‌گری در اتخاذ تصمیمات استفاده کرد تا بتوان نگرش جامعی نسبت به وضعیت این گروه خاص به دست آورد (Wagenaar, ۲۰۱۷). در پایان می‌توان حوزه‌های ورود به مسئله و اهم یافته‌های مطالعات را در قالب شکل زیر تجمیع نمود:

نمودار ۳: جمع‌بندی فراتحلیل مطالعات در حوزه روسپیگری

۱. احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، جامعه‌شناسی انحرافات، تهران: انتشارات سمت.
۲. انصاری، سارا؛ غزایی، بنفشه و افسر کارونی، پروین (۱۳۹۰) «اختلال‌های شخصیتی و شیوه‌های رویارویی در زنان روسپی»، مجله روانپزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، دوره هفدهم، شماره ۱: ۷۵-۷۱
۳. ایزدی، حسین و ضرغامی، افراسیاب (۱۳۹۳) «عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر پدیده روسپی‌گری در شهر شیراز در سال ۱۳۸۹»، فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره نهم، شماره ۱: ۲۴۵-۲۲۷
۴. آشوری محمد و وروایی اکبر (۱۳۸۹) «خانواده و روسپیان خیابانی»، مطالعات حقوق خصوصی (حقوق)، دوره چهارم، شماره ۱: ۴۵-۲۷
۵. آینه بیگی، محمدتقی (۱۳۵۵) روسپی‌گری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران: ۶۷-۳۹
۶. آقاجانی خلجانی، فاطمه (۱۴۰۱) کاربرد حل مسئله در برابر روسپی‌گری؛ ظرفیت‌ها و راهبردها، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس.
۷. بهاری، رقیه و گلشن فومنی، محمدرسلول (۱۳۹۲) «وضعیت مشارکت اجتماعی در میان روسپیان (مطالعه‌ای تطبیقی در شهرهای تهران، اصفهان، شیراز، کرمانشاه، و رشت) در سال ۱۳۹۰»، فصلنامه پژوهش اجتماعی، شماره ۱۸: ۱۷۸-۱۵۷
۸. بیات، بهرام؛ شرافتی پور، جعفر؛ عبدی، نرگس (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور، تهران: معاونت اجتماعی ناجا
۹. حسینی پیام، طیب‌السادات و علیجان نوده، مجید. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر رفتار روسپی‌گری زنان معتمد در مشهد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی پارس رضوی
۱۰. حسینی سیداحمد و آقایی مرضیه (۱۳۸۷) «بررسی عوامل مؤثر بر پدیده روسپی‌گری»، مجله پژوهش اجتماعی، دوره یکم، شماره ۱: ۶۳-۷۸
۱۱. خیشه، سارا (۱۴۰۱) سیاست‌گذاری اجتماعی امر اخلاقی: بررسی موردی روسپی‌گری در ایران، پایان‌نامه دکتری تخصصی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.
۱۲. قربانی، اسماعیل (۱۴۰۰) بررسی تطبیقی رویکردهای توانمندسازی زنان روسپی، دهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران.
۱۳. قنبری، حسین، رضائی، احمد، فلاخی، احمد و احمدزاده، بوالفضل (۱۴۰۱) نگاهی به ابعاد اجتماعی و ناهنجاری‌های ناشی از فحشا در نظام کیفری ایران، مجله پژوهش‌های اخلاقی، سال دوازدهم، شماره ۳: ۲۱۹-۲۳۸.
۱۴. ربانی خوراسگانی، علی و قانع عزآبادی، فرزانه (۱۳۹۴) «بررسی تجارب زیسته زنان روسپی (مورد مطالعه: شهرهای یزد و اصفهان)»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۶۸: ۱۰-۴۹
۱۵. رفیعی، بی‌بی نیره و قضایی، مریم (۱۳۹۹) بررسی شیوع اعتیاد جنسی و ارتباط آن با تروماهای دوران کودکی و احساس گناه جنسی زنان روسپی مراجعه‌کننده به ارتقای سلامت اجتماعی زنان مشهد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی شاندریز
۱۶. روزگار، زهرا (۱۴۰۰) رابطه بین صفات تاریک شخصیت (ماکیاولیسم، جامعه ستیزی و خودشیفتگی) و عوامل اقتصادی - اجتماعی با روسپی‌گری زنان در شهرستان مرودشت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت، موسسه آموزش عالی خرد - بوشهر.
۱۷. زارعی دوست، الهام؛ عاطف وحید، محمدکاظم؛ بیان زاده، سید اکبر و بیرشک، بهروز (۱۳۸۶) «مقایسه منبع کنترل، شیوه‌های مقابله و باورهای غیرمنطقی در زنان روسپی و عادی شهر تهران»، مجله روانپزشکی و روان‌شناسی ایران، شماره ۵۰: ۲۷۹-۲۷۲
۱۸. سحابی، فروزان؛ حلاج‌زاده، هدی و کنعانی، محمدمبین (۱۳۹۷) آسیب‌شناسی اجتماعی مسئله تن‌فروشی در شهر رشت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان
۱۹. شجاع کاظمی، مهرانگیز و مومنی جاوید، مهرآور (۱۳۹۳) آسیب‌های اجتماعی (نوپدید) با تاکید بر تئوری‌های زیربنایی و راهکارهای مقابله‌ای، چاپ چهارم، تهران: انتشارات آوای نور
۲۰. شکریبیگی، عالیبه و قزوینی، ژایلا (۱۳۹۶) «روسی‌گری زنان (موردپژوهی روسپی‌گری زنان کولی در محله حکمت آباد کرمانشاه)»، فصلنامه مطالعات اجتماعی - روان‌شناختی زنان، سال پانزدهم، شماره ۳: ۱۶۴-۱۴۵
۲۱. شهیدانی، شهاب، اصلاحي، هشید سادات و اصلاحي، متین سادات (۱۴۰۰) تبیین رویکرد جامعه و علل رواج روسپی‌گری زنان در عصر صفوی، پژوهش‌نامه زنان، شماره ۴: ۷۵-۱۰۳
۲۲. صمدی راد، انور و صابری، زهرا (۱۳۸۷) «روسی‌گری و امنیت اجتماعی، مجله پژوهش نظم و امنیت انتظامی»، شماره ۳: ۱۳-۱
۲۳. صیدی، معصومه، غفوری، اعظم و جلالی، محمدرضا (۱۳۹۳) «بررسی ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های مقابله‌ای در سه گروه از زنان تن‌فروش، معتاد و عادی»، مجله اعتیادپژوهی، دوره هشتم، شماره ۲۹: ۱۰۵-۸۹
۲۴. عبادی آسایش، معصومه؛ بیرامی، منصور و هاشمی نصرت‌آباد، تورج (۱۳۹۱) مقایسه ویژگی‌های شخصیتی زنان روسپی و زنان بهنجار طبق مدل کلونینجر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز
۲۵. عبدالصمدی، ثمره (۱۳۵۶) جمع‌بندی تحقیقات انجام شده در زمینه فحشا، پایان‌نامه کارشناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
۲۶. علی، دلارام و روشنفکر، پیام (۱۳۹۵) پیشگیری و کاهش اجتماع‌محور رفتارهای پرخطر جنسی، در مداخلات مبتنی بر شواهد مددکاری، تهران: انتشارات رسانه تخصصی
۲۷. غلامعلی، نسربین؛ حجت‌خواه، محسن و صیدی، سجاد (۱۳۹۸) واکاوی ساختار خانواده و الگوهای روابط والدینی در روسپی‌گری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی کرمانشاه
۲۸. فاتحی، ابوالقاسم، صادقی، سعید و اخلاصی ابراهیم (۱۳۸۹) «توصیف و تحلیل ویژگی‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناختی دختران و زنان روسپی در استان اصفهان»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره چهارم، شماره ۲: ۱۵-۱
۲۹. فرهمین فراهانی، بیتا (۱۳۹۶) «ریشه‌یابی علل روسپی‌گری زنان منطقه ۲ شهر تهران»، فصلنامه اندیشمندان حقوق، شماره ۱۲: ۱-۱۳
۳۰. فلاحتی، علی (۱۳۸۲) «روسی‌گری و سکوت سنگین قانون»، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۲۲: ۶۸-۳۹
۳۱. کامرانی فکور، شهربانو (۱۳۸۱) بررسی مقایسه‌ای خصوصیات روان‌شناختی زنان ویژه با زنان عادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

۳۲. کلوت، زهرا؛ فاخری، نریمان و بخنوه، کریم (۱۳۹۹) تاثیر روسپی‌گری از منظر جامعه‌شناسی جنایی در فضای مجازی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام‌نور استان البرز.
۳۳. گزارش مرکز امور مشارکت زنان به دفتر ریاست‌جمهوری (۱۳۸۱) مروری بر پدیده روسپی‌گری، ص ۱۲.
۳۴. لاریجانی، مهسا و میرحسینی، زهرا (۱۳۹۸) «نیمه پنهان زندگی زنان تن‌فروش»، پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۲: ۲۸-۱
۳۵. محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳) وندالیزم: مبانی روانشناسی اجتماعی رفتار وندالیستی در مباحث آسیب‌شناسی اجتماعی تهران: انتشارات آن.
۳۶. محمد پور، ریحانه (۱۴۰۱) ضرورت جرم‌انگاری روسپی‌گری در حقوق کیفری ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، موسسه آموزش عالی باختر ایلام.
۳۷. مدنی قهفرخی، سعید (۱۳۹۰) جامعه‌شناسی روسپی‌گری، بررسی آسیب‌های اجتماعی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه.
۳۸. مدنی قهفرخی، سعید؛ روشنفکر، پیام و مداح، هما (۱۳۸۹) «مقایسه برخی ویژگی‌های روسپی‌های بزرگسال و کودک در شهر تهران»، نشریه بررسی مسائل اجتماعی ایران، سال یکم، شماره ۳: ۱۲۲-۱۰۳
۳۹. مدنی قهفرخی سعید؛ رئیس دانا فربرز و روشن فکر پیام (۱۳۹۱) «بازار تن‌فروشی خیابانی زنان در کلان‌شهر تهران»، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره ششم، شماره ۱: ۲۵-۳
۴۰. ملکی مونقی، مریم (۱۴۰۰) سیاست جنایی پیشگیرانه در برابر هرزه‌نگاری و روسپی‌گری کودکان در نظام عدالت کیفری ایران و انگلستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند.
۴۱. موسوی فرد، سید محمدرضا، اختری فرد، اسد و احمدی، علی مردان (۱۴۰۱) مروری جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی نسبت به پدیده روسپی‌گری در نظام بین‌الملل و ایران با تأکید بر آموزه‌های جرم‌شناسی اسلامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، فصلنامه تمدن حقوق، دوره ۵، شماره ۱۲: ۲۸۲-۲۶۳
۴۲. موحد، مجید، شهبازی، نجمه و معاون، زهرا (۱۳۹۹) «کاوش معنایی تن‌فروشی در تجربه زیسته زنان تن‌فروش: یک مطالعه کیفی (مطالعه موردی زنان مراجعه‌کننده D.I.C. خانه خورشید تهران)»، فصلنامه زن جامعه، سال یازدهم، شماره ۲: ۲۷۹-۳۰۵
۴۳. موریس، جک (۱۳۸۱) «روسپی‌گری، قوانین، واقعیت‌ها»، حمزه زینالی، مجله رفاه اجتماعی، سال ۲، شماره ۵: ۲۶۲-۲۵۳.
۴۴. میرابی، سعیده و فولادیان مجید (۱۳۹۸) «شناسایی علل و فرایندهای مؤثر بر پدیده روسپی‌گری (مورد مطالعه: شهر مشهد)»، جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، دوره هشتم، شماره ۱: ۱۵۷-۱۲۴
45. Bloch, I. (2001) "Anthropological studies on the strange sexual practices of all races and all ages", The Minerva Group, Inc.
46. Farley, M. (2013) "Prostitution: An extreme form of girls' sexualization" In E. L. Zurbriggen & T.-A. Roberts (Eds.) The sexualization of girls and girlhood: Causes, consequences, and resistance (pp. 166-194). Oxford University Press..
47. Scott, J., & Marshall, G. (Eds.) (2009) A dictionary of sociology, Oxford University Press, USA.
48. Tzvetkova, M. (2002) "NGO responses to trafficking in women. Gender & Development", 10(1), 60-68.
49. UNAIDS and Word bank, (2000), Situational analysis on sex work in west and central Africa, west Africa initiative for a response to the HIV/AIDS Epidemic: Retrieved on: https://www.who.int/hiv/topics/vct/sw_toolkit/workshop_on_situation_analysis_sex_work.pdf
50. Wagenaar, H. (2017). Why prostitution policy (usually) fails and what to do about it?. Social Sciences, 6(2), 43.